

1

Kuća Vitkomb, Hempšir, 23. avgust 1893.

Početak?

Do đavola s počecima. Počeci su opravdanja, izgovori za neuspeh. Ako sve pođe naopako – a pošlo je – onda je to bilo u vezi isključivo sa odlukom trojice mladih ljudi da se ponašaju tako kako su se ponesli, a bez ikakve veze s tim kako je sve počelo.

S druge strane, šta je čovek: ljudsko biće, ništa više. Kad se jednom lopta zakotrlja, teško je zaustaviti je. Početak je početak i, u ovoj prilici, sam početak nije bio tek loš.

Bio je užasan.

Ovako se to zbililo.

Dečaćić, sedmogodišnjak, stoji u kuhinji. Priprema sebi kolač od kupine velik kao glava mu. Kuvarica stoji kraj njega, lica rumenog u odsjaju vatre, stavlja lonce sa kipućom vodom na šporet, puši se lonče sa tek skuvanom kafom. Prizor kućevni, spokoj, sreća.

Na spratu kuće, majka malog dečaka, ledi Pamela Montagju, porađa se četvrti put. Od prvo troje dece koje je donela na svet, samo je jedno – ovaj Gaj, što tamani kolač od kupine – poživelu duže od nekoliko nedelja. Ona i njen suprug, ser Adam, razumljivo su zabrinuti ovoga puta, ali porođaj se odvija sasvim normalno. Prisutni su doktor i babica.

Za sada, ništa naročito.

Nema rođenja. Nema smrti. Nema mržnje. I, najbolje od svega: nema početaka.

Ali u jednom sekundu, sve se izmenilo.

Neko je najednom zalupao na vrata, začangrljala je kvaka, a onda hladan vazduh nahrupi unutra. U sobu ulete majušna devojčica, kao vetrom nošena. Kako je ona ušla, kiša u trenu okupa prag za njom.

„Molim vas, gospođice, molim vas, gospodine! Pomozite, molim vas!“ Malena je poskočila, pa se naklonila, očajna, brižna. „Mami nije dobro. Porađa se, ali se beba zaglavila, i ona kaže da ne može, i pobelela je mnogo, i tata mi rekò da otrčim, kol’ko me noge nose, do velike kuće po pomoć, i molim vas, gospođice, molim vas, molim vas.“

Gospođa Vajt, kuvarica, dovede devojčicu na svetlo.

„A ti si, dušo, kćerka Džeka Krilija?“

„Molim vas, gospođice. Da, gospođice. Seli Krili, i mama mi se porađa, i...“

„Dobro, dušo, a napolju ne da pada, nego pljušti. Sačekaj tu malo samo da odem gore i popričam sa ser Adamom. Ako hoćeš, možeš da...“

Gaj je prekide.

Nije to bilo neko bogzna kakvo prekidanje, ali odlučno svakako jeste. Podigao je ruku, kao kad čovek zaustavlja konja.

„Nema potrebe, kuvaričice. Sam ću mu reći.“ On podiže kolač, uze kafu za oca, a onda se okrenu prema devojčici. „Ti se vrati kući i reci da će doktor doći kad ovde više ne bude potreban. Trenutno za njega ovde ima posla.“

On pođe uza stepenice. I, dok se peo, promrmlja, kao za sebe: „O, a poseta se, uzgred budi rečeno, plaća pet gvineja* i neko mora da mu se pobrine za konja.“

Kad je stigao gore na sprat, podičio se svojim trofejima. Kafu je dao ocu, a sam uzeo kolač od kupine. Seli Krili nije pominjao. Ni majku male devojčice nije pominjao. Za sedam godina, koliko je bio na ovom svetu, Gaj Montagju je naučio da postoje dve vrste ljudi: oni koji mogu sebi da priušte doktora i oni koji to ne mogu. On je tu lekciju usvojio kao sasvim prostu, kao nešto najočiglednije na svetu.

Pojeo je kolač, nečujno podrignuo i otišao u krevet.

Te noći, posle dvanaestčasovnih trudova, Pamela Montagju rodila je zdravog dečaka, smotuljak koji se drao iz pluća silnih kao kovački mehovi. Sam porođaj, ispostavilo se, prošao je savršeno. Bez komplikacija. Bez ikakvih teškoća.

Iste te noći, u jednoj od nekoliko koliba u kojima su stanovali radnici sa imanja, jedan mladi čovek, Džek Krili, morao je da gleda svoju

* Guinea – engleski zlatnik kovan od 1663. do 1813. godine. Vrednost mu je 1717. g. fiksirana na 21 šiling (jedna funta i jedan šiling). (Prim. prev.)

ženu kako vrišti, a nikoga nije bilo da joj pomogne sem dve neobučene devojke iz sela. Na kraju je Krili sam otrčao do velike kuće i zamolio da ga primi ser Adam. Čim je ser Adam saslušao čoveka, poslao je doktora i babicu koji se trkom zaputiše ka kolibama.

Prekasno. Običan karlični porođaj, s kojim bi svaki doktor ili babcica lako i brzo izašli na kraj, iznurio je majku i iskomplikovao položaj ploda. Doktor je brzo isekao ženu kako bi mogao da je porodi carskim rezom. Dobar je bio doktor, vešt i odlučan. U maloj spavaćoj sobi kolibe na svet je, vrišteći, došao zdrav dečak.

Zdrav, ali bez majke.

Sirota Betsi Krili – dvadeset šest godina je imala – iscrpljena je bila i pre početka operacije. Izgubila je previše krvi i nije se ni vraćala sve sti. Kad je svanuo 24. avgust, dečaćićeva majka bila je mrtva.

I to je bilo to.

Dva rođenja.

Jedna smrt.

Jedan sebičan čin sa stravičnim posledicama.

Početak.

2

Džek Krili, naravno, nije mogao da zadrži sina.

Bio je sad samac, radnik koji već izdržava kćerkicu. U prvo vreme, komšinice su mu rado pomagale, ali i njemu samom bilo je jasno da, na duže staze, nema drugog rešenja nego da zamoli svoju sestru – koja je tada živela u Devonu, sto četrdeset kilometara daleko – da uzme i devojčicu i novorođenče. Sestra će sigurno pristati, ali poslati decu u Devon biće, iz Džekovog ugla, isto kao poslati ih na drugi kraj sveta; toliko su mali izgledi bili da će ih vidati. Osećao se kao čovek koji mora da živi pretrpevši tri teška gubitka.

Pomoć je, međutim, bila tu, bliže nego što je mislio.

U svojoj velikoj kući, ser Adam i ledi Pamela brinuli su svoje brige. Njihov novorođeni sin, Alan, kašljao je nešto. Nije to bio bogzna kakav kašalj. U stvari, zacemento je neznatan bio. Babica im je rekla da je normalno da dete kašlje. Doktor se sa njom složio. Složio se i ser Adam. Ali kašalj je, ipak, kašalj. Pamela je već bila izgubila dvoje dece mlađe od šest nedelja, i užasavala se same pomisli da bi mogla da izgubi i treće.

Ser Adam je ceo dan proveo razmišljajući o svemu pre nego što će se obratiti ženi sa predlogom. Žena je taj predlog prihvatila smesta, i ser Adam je otišao da razgovara sa Džekom Krilijem. Evo šta mu je predložio.

Sin Džeka Krilija, kršten Tomas po majčinom dedi, živeće kod Montagjuovih. On i maleni Alan Montagju rašće kao braća. U istim će sobama živeti, istim se igračkama igrati, isto će im školovanje biti obezbeđeno – sve će deliti. Po rečima ser Adamovim, mali Tom će „rasti kao da je naš. Uvek će, na svaki način, biti brat našem rođenom sinu Alanu. Ti ćeš mu, naravno, biti otac. Tebe može da zove ocem, a mene će stricem. Viđaćeš Toma kad god poželiš, samo reci.“

Što se Džeka Krilija tiče, ponuda je bila i suviše dobra da bi je odbio. To je značilo da će mu sin rasti tu, gde otac u svakom trenutku može da ga vidi i čuje. Siroti čovek je u ovome video priliku da

koliko-toliko popravi tu olupinu u koju mu se život iznebuha pretvorio. I, pristao je.

Što se Montaguovih tiče, iz ovog dogovora izvukli su samo korist. Bilo je tu, svakako, i osećanja krivice. Ono što je Gaj učinio bilo je neoprostivo – i zbog toga je dobio poštene batine. S konstruktivnije strane, ponuditi Tomu dom bilo je najmanje što su oni mogli da učine.

Bilo je tu, međutim, još nečega. Pamela je volela bebe, a usvojeno dete će joj, na izvestan način, pomoći da nadoknadi ono što je u prošlosti izgubila. Sem toga, kad je Tom došao, to kao da je imalo neko čudesno dejstvo na malog Alana. Od časa kad je Tomova kolevka stigla u veliku kuću, Alan je, jednom zasnava, prestao da kašlje. U toku prvih, opasnih godina detinjstva, ni Alan ni Tom nisu ozbiljnije poboljevali.

I, da sve bude još bolje, od samog početka, od prvih meseci, postalo je jasno da su dva dečaka neobično bliska. Dok su bili bebe, kolveke su im stajale u istoj sobi. Ukoliko bi, iz bilo kog razloga, jedna kolevka bila ma i malo pomerena, onaj drugi bi se istog časa probudio i počeo da se dere. Isto tako, kad su prohodali, Toma bi ponekad, u okviru redovne posete, njegov otac Džek odveo u kolibu. U početku su svi smatrali da će Tom radije ići sam, ali kad god bi pokušali da eksperimentišu, mališa bi sav potamneo u licu i stiskao pesnice, dok i Alanu ne dozvole da pođe.

Krajem veka, dečaci su imali šest i po godina. Napredna su to deca bila, vesela i zdrava.

Alan je bio malčice viši rastom, Tom malčice stamenije građe. Alan je bio svetlokos, tako plavih obrva da su se one zapravo jedva i nazirale. Tom je već bio lep kao glumac: blistava, tamna kovrdžava kosa, oči plave, prodorne. Dečaci su bili beskrajno bliski. Svuda su išli zajedno. Komunicirali su tako lako da se često mogao steći utisak kako jedan drugome čitaju misli.

Ljudi koji su dolazili u goste listom su ih smatrali za blizance (ne jednojajčane, razume se), a Montaguovi su, posle nekog vremena, prestali da ih ispravljaju. Dečaci i *jesu* bili blizanci. Rođeni iste noći, ljuljani u kolevkama koje su stajale jedna do druge, dojeni na istim grudima. Dečaci *jesu* bili blizanci. Jedina je razlika bila u tome što se jedan ser Adamu obraćao sa „oče“, a drugi sa „striče“. Mala razlika, neznatna štaviše. Ali u tome i jeste bila suština.

Čak i najneznatnije sitnice mogu narasti dovoljno da te jednog dana ubiju.

3

Trideset prvi decembar 1901.

U štalskom dvorištu, zasutom svežim peskom, tiskaju se konji i lovci, nestrpljivo kruže. Mraz svetluca na kuli sa satom. Lovački psi šapama grebu zemlju, jedva čekaju da ih puste.

Tom Krili, sada dečak od svojih sedam i po godina, još nije bio dovoljno veliki da izjaše u lov, i nije mu bilo pravo. U toku poslednjih pola sata, muvao se s Alanom po štalskom dvorištu. Među lovcima je kružio šeri, i njih dvojica su pokušavali da izmole jednu čašicu. Iz kuhinje behu ukrali toplo pecivo da nahrane pse. Tomu i dalje nije bilo pravo. Hteo je da jaše, hteo je da lovi.

„Idem ja unutra“, objavi on.

Vraćajući se, prošao je blizu Gajeve sive kobile. Kobila se, ugledavši nešto, nakostrešila i počela da uzmiče, pa naletela na Toma.

Gaj se okrenuo u sedlu. „Stvarno mi je ža...“, poče da se izvinjava, pa tek onda vide o kome je reč. „Pazi malo, derište“, reče, pa pucnu bičem tako da Tom oseti kako mu vazduh struji iznad glave.

Tom se namrgodio. Nije bilo ljubavi između dvojice dečaka. Gaj je bio siledžija, a Tom njegova meta. Ali borac je bio Tom, od onih što daju sve od sebe. Ovom zgodom, Tom izbeže bič, njačući. To njakanje bilo je pažljivo odabrana uvreda. Kao mali, Gaj nije voleo konje, pa su ga učili da jaše na magarcu. Tom, jednako neustrašiv na konjskim leđima kao i u većini drugih situacija, već se osećao sasvim sigurnim na leđima rasnih ser Adamovih lovačkih grla.

„Konjušaru!“

Ova Gajeva uvreda nije ni doprla do Toma, koji je u međuvremenu krenuo u potragu za novom zabavom.

Prvo se zaputio u kuhinju: tamo obično ima tople hrane i zanimljivih abrova. Danas, međutim, nije imao sreće. Primećen je kako kradom uzima pecivo, i sada mu nije ukazana dobrodošlica. Tomu onda pade na pamet kako bi mogao da ode po Alana pa da zajedno skoknu do kolibe Tomovog oca. Džek Krili je učio dva momčića kako se

hvataju životinje: kako da izmame pastrmku, kako da postave zamku za zečeve i kako da se nečujno kreću u mraku. Ali taman što je Tom odlučio da krene, do njega dopreše neki zvuci iz biblioteke. To ga je zainteresovalo. Ser Adam je bio sa lovcima. A ako u biblioteci nije on, ko li je onda? Tom naglo otvori vrata.

Ničeg naročitog nije bilo na čoveku koji se u tom času saginjao preko ser Adamovog stola. Bio je to jedan debeljuškasti muškarac u prevelikom odelu, sa brkovima kao u morža, u licu bled kao kreč. Pognuo se iznad telefonskog aparata u uglu prostorije i vikao u slušalicu, njen gornji deo čvrsto pribivši uz glavu.

I vikao je, vikao – nešto u vezi s novcem. Biznis, novac, otkup prava, inkorporacija firme. Tomov nemir iščile u trenu. Stajao je tu, kao ukopan, žudeći da čuje još.

A zašto? Iz prostog razloga. Za tih sedam i po godina, koliko je bio na ovom svetu, nikada nije čuo nekog bogataša da govori o novcu. Svog oca je čuo. Čuo je sluge kako govore o novcu. Ali za strica Adama i ljude tog staleža, to je bila tema o kojoj se, čini se, nikada i nije pričalo. Kao da je za ljude koji su već bogati novac nalik vazduhu: nešto što je oko tebe, nešto o čemu ne moraš da razmišljaš. A Tomu je već bilo jasno da s njim nije takav slučaj. Znao je da će Gaj jednoga dana naslediti Kuću Vitkomb i okolna polja i farme. Znao je da je i Alan, nekako, u istom položaju: neće mu se baš tako posrećiti kao Gaju, ali će ipak dobro proći. A šta s Tomom? Nije znao odgovor na to pitanje. Oblačio se isto kao Alan, isto su se hranili, učili iz istih knjiga, igrali se istih igara. Ali Alanov otac je bio plemić. Tomov otac nije. Sa svojih sedam i po godina, Tom nije znao na čemu je.

Tom je već dovoljno video. Video, ali ne i čuo. Glasno je pokucao na već otvorena vrata i ušetao unutra. Čovek se osvrnuo.

„E, zdravo!“

„Zdravo.“

„Ti mora da si Alan, cenim.“

Tom zavrte glavom. „Ja sam Tom.“

„O, Tom! Pa, dobro jutro, mladiću.“

„Ko ste vi?“

„Ja sam Noks d’Arsi. Robert Noks d’Arsi.“

Tomu se nabralo čelo: ovo mu ime ništa nije značilo. Po stolu, ispred D’Arsija, behu raširene mape, mape sa razuzdanim konturama,

smeđim i ružičastim, mape istačkane nazivima mesta koji su ličili na one iz *Arapskih noći*. Tom je znatiželjno piljio.

„Gde je ovo?“

„To je Persija, Zapadna Persija i Istočna Mesopotamija, da budemo precizni.“ Čovek se osmehnu videvši kako ga Tom, bez ustezanja, propituje.

„A šta će vam to? Idete tamo?“

„Ne. Tražim nešto.“

„Šta?“

„Naftu.“

Nakratko je zavladała tišina.

„Šta?“

„Naftu.“

Opet se Tomu nabralo čelo. Ovoga puta obreo se u još većem čudu. „Ako vam to treba, ima ga u kuhinji kol'ko hoćete.“*

Morž se nasmeja. „Ne mislim na to. Nego na ono što sipaš u automobil.“

Tom je hteo da mu skrene pažnju na nešto što je već samo po sebi potpuno očigledno, a to je da će im seoski raznosaač rado na vrata isporučiti kante sa gorivom, ali Morž nastavi:

„Ne radim ja to zato što mi je potrebno gorivo, već zato što hoću da zaradim novac.“

„Novac?“

Morž klimnu glavom. „Novac, mladiću. Nadam se da ću uspeti da kupim prava pa da tražim naftu u Persiji. Ako je nađem, nakupiću je dosta pa ću je brodovima dopremiti natrag u Englesku. A kad je dopremim ovamo, prodavaću je svima koji imaju automobile – svima, u stvari, koji imaju motore.“

Tom ga je gledao očiju razrogaćenih, velikih kao činije za supu. Nije mogao ni sebi da objasni zbog čega je to tako, ali je osećao da mu se upravo otkriva neka beskrajno važna istina. Seo je, zagledan u mape.

„Persija?“ upita on. „U Persiji ima nafte?“

„Nadam se da ima jamačno.“

„A gde u Persiji?“

„Pod zemljom. Možda kilometar i po ispod zemlje.“

* Englezi reč oil upotrebljavaju i za naftu i za razne vrste ulja, pa tako i za zejtin. (Prim. prev.)

„Kao što je ugaj u rudniku?“

„Da. Pomalo kao što je ugaj u rudniku.“

„A novac? Ako iskopate naftu, možete da zaradite novac?“

„To mi je namera, mladiću.“

„Mnogo? Mnogo novca?“

A onda je Morž učinio nešto što će – mogućno, ne sigurno – zauvek izmeniti tok Tomovog života. Posadio je dečkića na sto, a onda čučnuo, tako da im lica budu u ravni.

„Mladiću, hoćeš da ti otkrijem jednu tajnu?“

Tom klimnu glavom. „Otkrijte, molim vas.“

Morž zastade načas. Lice mu je sad bilo sumorno. „U nafti je budućnost“, reče. „Nafta je gorivo novoga veka. Automobili je tamane. Brodovi je gutaju. Fabrike je troše. Oni koji nađu naftu, obogatiće se. I to ne tek tako obogatiti – biće kraljevi sveta.“

Te večeri, Tom je razgovarao sa ser Adamom.

„Striče, ko je onaj novi? Onaj tvoj prijatelj. Knoks, zaboravio sam kako se preziva.“

„Noks d’Arsi?“, zakikota se ser Adam. „Rekao mi je da ste vas dvojica danas procaskali malo. Gospodin D’Arsi mi je prijatelj, poslovan čovek.“

„Zna li mnogo o poslu?“

„Pa, mislim da zna. Nekada je bio običan momak, živeo u Australiji, a onda je slučajno naleteo na neka dva rudara koji su mu rekli da im se čini da su pronašli zlato.“

„I?“

„I stvarno su bili pronašli. D’Arsi im je pomogao da od toga naprave biznis. I to vrlo, vrlo unosan. Tako je postao jedan od najimućnijih ljudi u Engleskoj. Jedan od najimućnijih u celom svetu.“

Tom je gledao razrogačenih očiju. „Striče, on kaže da je najbolji način da se obogatiš taj da tražiš naftu. Je l’ u pravu?“

Ser Adam se ponovo nasmeja. „Ako gospodin D’Arsi tako kaže, onda je gotovo sigurno u pravu.“